

tud vara ja meie Peetriga oleme ju Kristjani pärijad. Aga mis see aitab. Sina tead, et sul on õigus, ja sellega sina peadki leppima, kasu saavad teised. Nii see alati siin ilmas on.

Ja tühja kah selle kullast lossiga, see pole ju kõige tähtsam. Olen kõik see aeg nutnud. Minu vaene kallis Kristjan! Pidid sa siis nii tormakalt püsti tõusma, et otse peaga vastu päikest. Küllap see juhtus hommikul, siis on päike madalal ja unise peaga ei oska tähele panna. Kristjan armastas ikka hommikuti kaua magada ja oli pahane, kui teda äratati. Noh, nüüd ei ärata sind enam keegi, puhka rahus, kallis laps.

Kurbi uudiseid on teisigi, Siilijõe abikaasa suri ära, tead küll, see pikk naine. Ei tea, mis tal oli, aga ega ma ei imesta. Siilijõe ise on ju ammu surnud. Aga Jaan Kukke ma nägin tänaval lausa jalgrattaga sõitmas, paha oli vaadata. Ma läksin kohe teisele poole teed, ei tahtnud selle inimesega kokku puutuda. Ere kollane jope oli seljas, no ikka täielik kloun.

Ei tea, kuidas ma edasi elan, aga eks peab elama. Muudkui vaatan Kristjani postkaarte, loen neid üle, uurin neid ärakuivatatud kääbuseid, mis ta mulle saatis. Mõtlen, et nemad nägid minu Kristjanit viimati, nemad on minust õnnelikumad. Kahju, et nad on surnud ja ei saa mulle Kristjanist rääkida. Aga igal juhul hea, et nad mul olemas on, et Kristjan nad mulle saatis. Vähemalt mingi mälestus pojast. Poja kingitus. Silitan neid ja panen nööpnõelaga tapeedi külge tagasi.

Olge teie Sirjega terved ja elage kenasti!

Malle

Ajaloo keerises

Kurjakuulutavaid märke oli õhus juba hommikul, Jaan sai sellest hiljem väga hästi aru, inimene on ju ikka alles tagantjärele tark.

Kõigepealt, kui ta nagu tavaliselt oma hommikuse kohvikruusiga akna alla astus, et vaadata, mis ilm väljas on, hakkas korraga sadama paduvihma. See juhtus täiesti ootamatult, otsekui oleks kusagil üleval pandud täisvõimsusel tööle dušš. Vihm oli tugev, lombid tekkisid mõne minutiga ja mullitasid ägedalt, nagu ikka tiheda saju korral.

„Vihma sajab,” teatas Jaan.

„Vastik,” kostis Margit. „Nagu kiuste.”

Hiljem Jaan mõistis, et just nii see oligi, aga praegu ta üksnes jõi aeglaselt oma kohvi.

Siis juhtus teine paha asi: esikus põles läbi lambipirn. Margit muudkui klõpsutas lülitit, aga valgust ei süttinud.

„Jaan, tule pane uus pirn!” kutsus ta.

„Meil ei ole praegu, peab pärast poest läbi sõitma ja ostma,” vabandas Jaan.

„Pärast... Aga mul on kohe valgust vaja. Kuidas ma siin pimedas juukseid keeran?” pahasdas Margit.

„Keera mõnes teises toas,” soovitas Jaan.

„Aga peegel on esikus,” ütles Margit ja nohises vihaselt. „Ela nagu ürg-ajal,” porises ta veel tükk aega hiljem.

Hoiatavaid märke oli veel. Külmkapist, piima ja hapukoore vahelt leidis Jaan pika tokerja tolmurulli. Jäi mulje, nagu oleks piimapakile hall habe külge kasvanud. See oli veider, sest külmkapi uks oli ometi kogu aeg kinni, polnud võimalik, et tõmbetuul tolmurulli lihtsalt sisse puhus. Aga teised variandid olid ka absurdsed — ei ole ju usutav, et keegi inimene tolmurulli meelega külmikusse toiduainete sekka sokutaks. Ja milline inimene seda tegema peakski, Jaan ja Margit elasid kahekesi. See polnud mingi ühiskorter, kus võiks kahtlustada kiuslikku naabrit. Jaan võttis tolmurulli vargsi külmkapist välja ja viskas prügikasti.

Margit oli juustega ühele poole saanud ning asus sukkpükse jalga tõmbama.

„Miks sa riidesse ei pane?” küsis ta mehelt.

„Küll jõuab, mul läheb kiiresti,” kostis Jaan. Ta ei viitsinud kohe kuidagi laua tagant tõusta, justkui mingi nähtamatu käsi oleks teda kinni hoidnud. Hiljem seda hommikut meenutades mõistis ta suurepäraselt, et nii olekski olnud õige — jäädagi koju, kööki, ja veenda ka Margitit mitte välja minema. Kõik need imelikud märgid ei ennustanud head.

„Kujutad ette — täiesti uued sukkpüksid on katki!” ütles Margit südametäiega. „Ma lähen ja viin need sinna poodi tagasi, kust ma nad ostsin! Kuidas nad julgevad sellist rämpsü müüa!”

Tagantjärele sai Jaan muidugi aru, et ka see oli hoiatus... Vihm akna taga pladises aina valjemini, salapärase päritoluga karvarull lebas prügikastis. Seda kõike oleks pidanud arvesse võtma, selge see. Aga paraku ei osanud Jaan sel hetkel targemat teha, kui ajas end ohatas köögilaua tagant püsti ja lonkis tupp riietuma.

„Ma pean nüüd teksased panema, mul ei ole teisi sukkpükse,” ütles Margit. „Täiesti masendav.”

„Miks sa ei või teksaseid panna, ega me siis kuhugi ballile ei lähe,” arvas Jaan. „Vanatädil on ometi ükskõik. Üheksakümneaastane inimene on tavaliselt poolpime.”

„Seda küll,” nõustus Margit. „Ah, tead, kui ma ei peaks, siis ma ei lähekski sinna. Aga ema kogu aeg helistab ja muudkui uurib, et kas ma juba käisin vanatädi õnnitlemas ja miks ma ei käinud. Et sedasi ei ole viisakas, ikkagi meie sugulane ja nii kõrges eas ja nii edasi. No eks ma siis lähen. Toon selle ohvri. Ma tean juba ette, kui tüütu see on. Keeran vabatahtlikult oma pühapäeva tuksi.”

„Äkki on lõbus?” oletas Jaan. Tema oli paar aastat tagasi käinud ühe vanaonu üheksakümne viiendal sünnipäeval. Vanaonu oli küll täiesti kurt ega mäletanud ühegi külalise nime, aga kõndis ilma kepita, ja kui mõni nais-terahvas talle kõrva sisse õnnitlusi karjus, tegi maia näo pähe ja kähistas:

„Aitüma, aitüma! Kas pärast teeme tantsu kah?”

Selle nalja peale kõik naersid heldinult ja vanaonu ise kõige rohkem, ajas kohe suu ammuli ja lagistas, nii et ainus hammas kaugele paistis. Pärast

tehti vanaonust pilti, ta seati istuma kõikide oma kingituste ja lillede keskele ning hüüti nagu lapsele:

„Naerata nüüd, lind lendab!”

Aga nüüd vanaonu enam ei naeratanud, vaid üksnes vahtis — suured silmad tillukeses rauganaos — ja liigutas kibekiiresti sisselangenud suud, justkui mäluks midagi. Pärast, kui foto oli tehtud ja kõik üksteise võidu kiitsid, kui kena vanaonu pildi peal välja näeb — „justkui noor mees, põsed punased ja selg sirge!” —, muutus vanamees aga lausa ülemeelikuks, lõi käsi kokku ja laulis:

„Tulin mina, tulin mina läbi külatänava, neiukene näitas peput läbi värava!”

See laul tegi rahvale jälle palju nalja. Hiljem väsis taat küll pisut ära ja seati kiiktooli patjade vahele lesima, aga kui külalised minema hakkasid, tuli vanaonule jälle eluvaim sisse, ta lehvitas minejaile ja karjus:

„Kui sada saan, siis teeme suure peo!”

Kõigile jäi reipast vanaonust hea mulje, peale selle olid tema lapsed ja lapselapsed tublisti keetnud ja küpsetanud, nii et süüa oli palju ja viina anti kah. Külalised jäid vinti ja lahkusid heldinult.

„Küll on tore vanamees!” kiitsid nad. „Oleksime meie tema vanuses kah nii elurõõmsad!”

Jaan lootis salamisi, et ka Margiti vanatädi juubelil saab korralikult süüa ja veidi napsigi visata. Aga Margit ütles, et vaevalt, tema vanatädi elab üksi; teisi külalisi, kellega mõistlikku juttu võiks ajada, ei tule ning süüa päris kindlasti ei saa. Kui midagi üldse pakutakse, siis ainult kōdunenud küpsiseid ja halvaks läinud assortiikomme.

„Ära söö igaks juhuks midagi,” hoiatas ta Jaani. „Või kui lausa sunnitakse, siis tee nii, nagu paneksid suhu, aga tegelikult sokuta taskusse ja pärast viska kempsupotti. Ma mäletan, et kunagi lapsena pakuti mulle seal kala, millel olid karvad küljes. Ma pidin oksele hakkama. Ja siis oli vanatädi alles seitsekümmend.”

Jaanile meenus millegipärast karvarull külmkapis, tema hinge pugese halb eelaimus, aga ta ei öelnud midagi.

Nad jooksid läbi vihma autosse ning Jaan käivitas mootori. Vihm vaibus kohe, otsekui solvunult, et tema hoiatusi millekski ei peetud. Jaan ning Margit sõitsid läbi märja inimtühja linna ja jõudsid vanatädi maja juurde. See oli ebamäärast värvi viiekorruselise ehitis, kooruva krohvi ning täissõditud seintega. Esimese korruse aknast vaatas välja lumivalge näoga vanamees.

„Võta stritsel, ma võtan lilled,” ütles Margit. „Kaua me ei ole, istume viisakusest natuke aega ja siis ütleme, et meil on teised käigud ees. Oh issand, kui tüütu...”

„Ära nüüd... Mis sa kogu aeg kaebled,” lohutas Jaan. „Mul on täitsa huvitav su vanatädi näha.”

„Minul ei ole,” kostis Margit napilt. Lumivalge vanamees esimese korruse aknal vahtis neid tardunud pilgul. Jaan noogutas talle viisakusest, aga vanamees ei teinud teist nägugi.

„Lähme!” käsutas Margit. Nad sisenesid trepikotta, mis haises nagu ikka kuse ja praetud rasva järele, ning ronisid neljandale korrusele.

„Kuidas su vanatädi väljas käib?” küsis Jaan. „Kas ta jaksab iga päev nii kõrgele ronida?”

„Mina ei tea, võib-olla ta ei käigi,” ütles Margit. „Ma pole teda juba ammu näinud. Vahest on tal hooldaja. Või käib mõni naaber tema eest poes. Mul ükskõik.”

Ta helistas uksekella. Tükk aega ei kostnud seest kippu ega kõppu, siis küsis keegi väga nõrga häälega:

„Kes seal on?”

„Mina olen, Margit! Me tulime sulle sünnipäevale!”

Ukse tagant kostis tükk aega tasast sahinat ja kriipimist, nagu kompaktsed pilksed pimeduses ust ja otsiks moodust selle avamiseks. Lõpuks keerati võtit. Uks avanes.

Esikus oli tõesti hämar. Vanatädi piilus tulijaid ukse vahelt. Esiti tundus Jaanile, et vanatädi on kiilakas, aga siis selgus, et ta kannab peas kuni kulmudeni veetud roosat baretti, mis hämmastavalt sarnanes palja peanahaga. Vanatädi nägu oli väga kortsus, barett aga sile, mis jättis tegelikult mulje, nagu poleks ta mitte lihtsalt kiilakas, vaid lausa skalpeeritud. See oli kuidagi õõvastav. Jaanile tuli pähe mõte, et oleks hea juba koju tagasi minna.

Margit läks ees, ulatas vanatädile lilled ja soovis palju õnne. Seejärel surus ka Jaan vanatädi kätt, peenikest ja habrast nagu mõne linnu tiib, millelt on kõik suled ära kitkutud. Vanatädi tänas ülevoolavalt, rääkis, milline üllatus see tema jaoks on ja kui hea meel on tal näha väikest Margitit. Ta kõneles imepeenikese raugahäälega, mis kohati lausa kiledaks muutus. Kui Jaan vanatädile stritsli ulatas, pillas too lilled maha, nii et Margit pidi asuma neid vanatädi rohkete vabanduste saatel esikupõrandalt üles korjama. Ja seejärel, juhatastes teed elutappa, pillas ta maha ka stritsli.

„Ei ole viga, tädi, see on kile sees,” rahustas Margit vanatädi, kes heledalt kiljudes ennast süüdistama asus. „Teeme nii, et sina ole täitsa rahulikult, küll mina toimetan. Näed, stritsli paneme laua peale ja lilled paneme ka kohe kenasti vaasi. On sul vaas?”

„Ah sa jumal, muidugi! Miks mul vaasi ei ole! Mul on kümme vaasi, kapp on vaase täis! Mul on nii palju vaase, et ma ei tea, mida ma teen nende vaasidega,” seletas vanatädi. „Lapsed, võtke kõik vaasid endale, minul pole neid üldse tarvis! Mida ma panen sinna vaasi?”

„Lilled paned!”

„Mida? Ah lilled? Oh, kes see mulle lilli toob!”

„Meie tööme.”

„Teie, jah, teie olete head lapsed. Ilusad lilled, küll on ilusad lilled!”

„Jah, ma paneks nad hea meelega vaasi. On sul vaasi, vanatädi?” küsis Margit uuesti.

„Miks mul vaase ei ole! Mul on palju vaase! Küll tahaks teistest lahti saada, aga mitte ei saa,” alustas vanatädi uuesti ja pühkis erutatult suud. Margit ei kuulnud teda enam, ta oli leidnud aknalaualt ühe neist paljudest vaasidest ja pani lilled sinna sisse. Siis käis ta köögis, täitis vaasi veega ja asetaski lauale.

„Niimoodi,” ütles ta. „Korras. Räägi nüüd, kuidas sa elad, vanatädi?”

„Mis mina ikka elan, minul on aeg ära surra.”

„Ole nüüd, mis koledat juttu sa ajad,” vaidles Margit viisakusest.

„Õiget juttu ajan. Kellele minusugust vanamutti vaja on? Mitte kellelegi.”

„Jäta järele, vanatädi. Meie tulime sinu sünnipäevale ja sina hakkad surmast rääkima,” kõneles Margit, hääles halvasti varjatud tüdimus. „Ega sa ju Jaani polegi varem näinud? Muidugi ei ole, ma pole temaga koos sinu juures käinud. Vanatädi, vaata, see ongi Jaan. Minu mees!”

„Väga tore mees!” kiitis vanatädi. „Suur ja tugev, selline võib kas või tamme maha raiuda.”

„Tere!” ütles Jaan. Vanatädi kummaline roosa pealagi oli seni kogu ta tähelepanu köitnud, nüüd silmitses ta eite pealaest jalatallani. Vanatädi oli oma ea kohta küllaltki pikk, tavaliselt vajuvad nii vanad inimesed ju päris tillukeseks. Vanatädi kohta see ei kehtinud, ta oli peaaegu Margiti pikkune, aga väga kõhn. Seljas kandis ta mantlit, mis ulatus kandadeni ja tegi vanatädi tõugu või vihmaussi sarnaseks. Ta silmitses üksisilmi Jaani, noogutas ja mudis palitunööpi, siis aga talle justkui meenus midagi ning ta kiirustas tagasi esikusse.

„Jumal, uks jäi lahti! Paneme lukku, muidu ei tea, kes sisse vaatab. Siin käivad igasugused. Alles ükspäev karjus keegi koridoris hirmsa häälega, ei tea, kas seal tapeti kedagi või... Mina vaatama ei julgenud minna, aga kohe mitu tundi kisas. Keset päeva!”

„Mis sa räägid, vanatädi,” vangutas Margit pead. „Kes see siis sedasi karjus seal?”

„Ei tea, ei tea,” seletas vanatädi, keeras ukse lukku ja võttis ka võtme lukuaugust välja, enda kätte, et asi oleks kindel. „Võib-olla keegi hakkas sünnitama?”

„Trepikojas? Vanatädi, mis sa räägid!”

„Mis seal siis on? Kui ikka laps sündima hakkab, siis tuleb ta ära sünnitada! Niina sünnitas ju otse trammis, ostis konduktori käest pileti ja siis tulid veed ära ja sealsamas trammistme peal ta sünnitaski! Õnneks oli trammis üks vana naine, kes kunagi oli sanitarina töötanud, tema siis muudkui ütles, et: „Pressi! Pressi!” Niina siis pressiski, ja enne kui Kadriorgu jõuti, oligi poiss käes.”

„Kes see Niina on?” küsis Margit, aga vanatädi kas ei kuulnud küsimust või ei pidanud vajalikuks vastata, vaid kõneles edasi.

„Ja Alberti naine sünnitas jällegi otse jää peal. Mis sa teed, kui tulema hakkab!”

„Kes on Albert?”

„Mida?”

„Kes on Albert? Ja miks ta naine jää peal sünnitas? Mida ta seal jää peal tegi?”

„Jää peal? Jah, jää peal! Jää oli paks, sealt raiuti ju jääkeldri jaoks jääd, pärast Eerik poos ennast veel sinna jääkeldrisse üles. Pani toas puhta valge särgi selga, puhtad püksid jalga, puhtad sokid võttis sahtlist ja puhta kampsunni pani kah, nagu läheks ei tea kuhu. Roosi veel küsis, et kas sa sealih

tahad, ma just küpsetasin, aga Eerik ütles, et ei taha, pole isu, et tervita memme! Ja läks uksest välja ja otse jääkeldrisse ja poos end üles. Roosi jäi kolme lapsega, siis abiellus Rooglaga, see oli ühe käega, aga väga aus mees, ütles ikka, et mina lasen teisi elada, las teised lasevad minul elada. Sellesama üheainsa käega mängis klaverit ja tegi kõik tööd ära. Pärast hakati teda kiusama, sest ega see ju kellelegi ei meeldi, kui sa aus oled, muud enam ei räägitudki, et Roogla ja Roogla! Mina ütlesin neile, et mis te rooglatate, Roogla on tubli mees, jätke ta rahule, aga nemad ikka, et Roogla ja Roogla. Muud enam ei kuulnudki, ei tea, millega ta neile ette jäi. Roogla ise ütles küll, et las nad närivad, mis see mehele teeb, aga lõpuks kirjutati juba ajalehes, et Roogla nii ja Roogla naa. Siis ta ütles, et aitab. Võttis Roosi ja lapsed ja sõitis ära Simferopolisse. Alguses ikka kirjutab, aga pärast enam kirju ei tulnud, no küllap nad ei tahtnud, et kirjad tuleksid, ja korjasid ära. Luise oli kohe näinud ühte, kes käis postkastidest kirju korjamas, sihuke mustaverd mees, kui Luise hõikas, et mis sa teed seal, mis sa kisud võõrastest kirjadest, siis kähises nagu kass ja näitas rusikat.”

Jaan istus Margiti kõrval diivanil ja tundis, et asi pole õige. Tavaliselt oli vanainimeste heietamist ju päris naljakas kuulata, mis sellest, et kõigest aru ei saanud, vanakesed läksid oma noorust meenutades hoogu ja rääkimislust kandus ka kuulajateni. Aga vanatädi jutus oli midagi rusuvat. Kõigepealt mõjus häirivalt juba see, et vanatädi ei tulnudki nende juurde istuma, vaid toetus endiselt esikusse viiva ukse piidale, keerutas pikkade ja kondiste sõrmede vahel nõõrijupi otsa seotud võtit ja näis olevat pinges otsekui vibu. Tema juttuki polnud tavaline unele suigutav pajatus, vaid vanatädi rääkis parinal, närviliselt, otsekui kardaks ta, et ei jõua talle antud aja jooksul külalistele kõike ära jutustada. Iga natukese aja tagant pühkis ta väikese valge kaltsuga suud, justkui tilguks tal sealt midagi. Jaanil oli väga ebamugav, ta kõhatas ja ütles:

„Kassid, jah, teevad vahel koledat häält, mõnikord on selline tunne, justkui inimene nutaks.”

„Jaa, täitsa õige, kui 44. aastal Tallinnat pommitati, siis tuli üks kass suure jooksuga mööda katust, ma aknast vaatasin, tuli ja tuli ja hüppas pea ees korstnast sisse. Küll siis karjus, mitu tundi kohe, eks ta küpses seal tasapisi, pärast korstnapühkija ütles, et korstna sees oli olnud kohe nagu hautatud liha,” rääkis vanatädi. „Tema veel arvas, et keski on korstna sisse aborti teinud, aga mina siis rääkisin, et see oli kass, kes kange hirmuga sinna peitu puged, küll siis korstnapühkija naeris.”

„Issand, vanatädi, mis jutud sul ometi on!” sai Margit nüüd päris paha-seks. „Küll sünnitab sul keegi trammis, küll teeb korstna sisse aborti... See on ju õudne!”

„Jah, ja kui Saksa sõdurid sisse tulid, siis nad mängisid kõik suupilli,” ütles vanatädi. „Küsisid minu isa käest saagi, et peremees, kas sul saagi on? Isa ütles, et miks ei ole, on küll, saatis veel mind saagi viima, siis Saksa sõdurid küsisid minu käest, et preili, mis sa meile töid, ja mina ütlesin, et palun, siin on saag, isa saatis. Siis pesid end kaevul, roosa seep oli neil, sellega hõõrusid end igalt poolt.”

„Mida nad saega tegid?” küsis Jaan, aga mingit vastust ta muidugi ei saanud.

„Ühe Saksa sõduri nimi oli Klaus, tema näitas mulle oma pruudi pilti, see oli tal märkmeraamatu vahel. Ütles, et see on minu pruut. Mina ütlesin, et väga ilus tüdruk, ja Klaus ütles, et võta aga see pilt endale, mina võin sõjas surma saada, siis see pilt kaob ära, aga sinu juures jääb see alles, sina pead mu pruuti meeles. Mina veel ütlesin, et aga võib-olla teie ei saa surma, ehk vanajumal halastab — Klaus naeris seepeale ja ütles, et noh, siis ta läheb tagasi koju ja näeb pruuti oma ihusilmaga, siis pole tal pilti vajagi. Ja muudkui toppis mulle seda. Mina siis võtsin ka, lapse asi, lõikas pruudi pildilt kääridega välja, tegin talle paberist riided, mängisin, et ta on paberist nuku. Pärast mu vend võttis selle pildi ja viskas kraavi, viis nagu ujuma, siis see pilt vajus põhja.”

„Teeks äkki kohvi?” pakkus Margit.

„Siis võeti vend kinni ja peksti, nii et neerud lahti,” vastas vanatädi. „Oh sa halastaja jumal, oh sa halastaja jumal küll!”

„Miks teda peksti, ta oli ju väike poiss?” kohkus Margit.

„Ei olnud väike poiss, kus ta siis väike poiss oli, ta oli ju miilits,” kostis vanatädi. „Pärast sõda hakkas miilitsaks, aga pätid tulid metsa vahel ligi ja peksid vigaseks. Siis sai ta ainult kahe kepi najal kõndida, läks rabasse jõhvikaid korjama ja uppus ära. Matustel oli veel nii, et kringli seest leiti roti-pea, silmad olid alles ja hambad irevil ja seljaroo ots turritas tagant välja. Ei tea, kas pani keegi meelega või sattus lihtsalt jahu sisse, seda ei saanudki teada, aga ega keegi enam kringlit süüa ei tahtnudki, isu oli läinud. Koti Vello võttis veel pussnoa, lõi selle ukse külge — trahh — ja läks minema.”

Jaan oli ennist just mõelnud, et oleks aeg hakata stritslit sööma, aga nüüd läks tahtmine üle. Vanatädi toetus endiselt piidale, aga oli kuidagi viltu vajunud, nii et Margit hõikas:

„Kuule, sa kukud! Tule istu ometi!”

„Ei kuku, ei kuku,” vaidles vanatädi vastu, aga ajas end siiski sirgu, keerutas sõrmede vahel võtit ja pani selle siis korraga suhu ning neelas alla.

Jaan ja Margit ei osanud esiti midagi teha, ainult vahtisid jahmunult. Siis küsis Margit kuidagi jõuetult:

„Kas sa sõid võtme ära?”

„Isa oli mul tõesti kena mees, mis seda rääkida, oskas lõõtsa mängida ja tegi alati nalja,” seletas vanatädi, küsimust tähelegi panemata. „Silmad olid nii sinised, et ema ütles: sealt peegeldub Sussi järv. Aga vett ta kartis, ujuma kunagi ei läinud ja paadiga ei sõitnud, ainult paadisillal käis ja ostis kaluritelt lesta. Seda ta siis suitsutas ja praadis, kuivatas ja keetis ja tegi kõik trikid selle kalaga ära. Kuni torkas endale lestaluuga sõrme ja sai kalahai-guse. Kõik keha hakkas roheliseks minema, tuli tohtri juurde minna ja see löikas pool maha.”

„Pool maha?” kordas Jaan mõtlikult, tal käis pea ringi, aga Margit kargas püsti, haaras vanatädil randmest ja hüüdis:

„Kuuled ka või? Kas sa neelasid võtme alla? Oled sa hull, see ju ummistab su soolikad ära!”

„Mis sa räägid, kallid laps?” küsis vanatädi lahkelt ja pühkis jälle kalguga suud.

„Sa neelasid võtme alla! Kuuled või? Halloo!” karjus Margit.

„Vello on ammu surnud, temal oli ju vähk. Tema on maetud Rahumäele, tema kõrval on üks rongijuht Vooreleid, kes vedas inimesi 49. aastal Sibirisse,” pajatas vanatädi. „Ega ta ise ei tahtnud sõita, aga talle pandi püstol kõrva juurde ja öeldi, et sõida! No mis sa teed siis, kui sul on püstol kõrva juures? Sõitiski, igas peatuses loobiti laipu uksest välja, inimesed ju surid nälga, aga Vooreleid rääkis, et temale ja teistele rongijuhtidele anti korralikult süüa, selles mõttes ei saanud nuriseda. Oli isegi lambapraadi saanud ja joogiks anti puhast piiritust, üks vene plika oli veel ennast talle naiseks pakkunud, et võta mind kaasa, mis ma siin külas teen, siin pole mehi ega kedagi, ma tulen sinuga koos linna. Aga noh, Vooreleid oli juba abielus, ütles, et ei, minust pole sinu võtjat. Pärast ta suri südamerikke kätte, öösel, tuli veel korra ärkvele, hüüdis: „Aah! Aah!” Ja oligi surnud. Küll on ilus surm, mina tahaks ka sedasi surra!”

„Vanatädi, see ei huvita mind!” karjus Margit. „Ma tahan teada, miks sa võtme alla neelasid? Mis sul viga on?”

„Jalad on valusad, hommikul on selline tunne, nagu kõnniks pudelikildudel. Küll see vanainimese elu on kole! Minu vanaisa lõi kohe peaga vastu puud — põmm, põmm, põmm! Et tuleks juba surm, aga vanaema ütles, et oota, inimene ise ei saa oma surmatundi valida. Looja on loonud ja tema otsustab.”

„Kuidas me uksest välja saame?” küsis Margit Jaanilt. „Kuuled või? Mida sa istud seal? Ma tahan koju minna!”

„Jah,” pomises Jaan, kes oli toimunust päris uimaseks jäänud. Ta ajas end jalule ning läks ukse juurde. See oli raske ja kindel rauduks, mida niisama juba maha ei löö. Lukk tundus ka olevat keerulisemat sorti, sellist juukse-nõelaga avada ei õnnestu.

„Eks peab vist helistama lukuabisse,” arvas ta. „Tulevad ja päästavad välja.”

„Helista siis kohe!” nõudis Margit. „Mul on sellest kõrini.”

„Mikk Peeter laskis ju öökulle,” kõneles samal ajal vanatädi. „Kohe, kui sõda algas, ütles, et mina nälga ei karda, kiriku pööning on öökulle paksult täis, sealt saan mina söönuks ja toidan oma naisperetki. Tema oli kirikuõpetaja ja tal oli kaks tütar. Läks püssiga torni ja muudkui kõmmutas. Esiotsa polnud midagi, tõesti, iga päev oli liha laual, aga siis üks kaebas ja Mikk Peeter võeti kinni. Küsiti, et mis tulistamine seal tornis käib, ja viidi ära vangi. Mikk Peeter oli uhke ka, pani lakk-kingad jalga, määris vurrud pumatiga sisse ja alles siis läks. Seal vangilaagris ta saadeti puid saagima, üks suur puu kukkus talle selga, ja oligi valmis. Teised pärast rääkisid, et matta teda ei saanudki, maa oli nii kõva, et naela ka sisse ei löö, mis siis veel inimesest rääkida. Pandi laip niisama riita. Vaata, millist elu meie, eestlased, oleme pidanud elama. Nuta või naera! Mikk Peetri ühest tütrest sai veel juuksur, ta töötas Harju tänaval, kangesti paks naine oli. Mina tema juures ei käinud, aga räägitakse.”

„Ma olen telefoni koju unustanud,” ütles Jaan. Margit turtsatas vihaselt, haaras kotist enda oma ja asus numbrit valima.

„Persse!” hüüatas ta sekund hiljem. „Mul sai aku tühjaks! Õigel ajal, eks ole! No mida me nüüd teeme?”

Ta läks vanatädi juurde ja sakutas teda õlast.

„Kas sul teist võtit ei ole?” nõudis ta. „Me tahame välja saada! On sul teist uksevõtit?”

„Teist uksevõtit?” kordas vanatädi ja toetus korraks vastu seina, nagu käiks tal pea ringi. „Millise ukse? Ega need tänapäeva ukсед ei pea kedagi, kes tahab, tuleb pea ees läbi.”

„Sinu uksest küll pea ees läbi ei saa, see on sul väga kindel, nagu vangimajal,” ütles Margit, kes läks aina tigidamaks. Ta läks ukse juurde ja lõi seda jalaga.

„Kurat!”

„Oota nüüd, ära löhu, äkki on su vanatädil lauatelefon, sealt saab ka helistada,” lohutas Jaan. „Vanatädi, on teil telefon?”

„Kallis laps, mis sa telefoniga teed, kas sa tahad helistada?”

„Jah, tahaks küll.”

„Ta on mul seal teises toas, ega mina teda puutada ei julge. Uno ju rääkis alalõpmata teisega, sai kõrvavähi. Algul läks kõik punaseks, kohe nagu hõõgus, ja Uno kurtis, et selline tunne on, nagu keegi vilistaks kogu aeg kõrva sees. Ja siis hakkas mäda jooksuma. Hommikul Uno ärkas üles, kõrv oli padja külge kleepunud, nii palju tuli mäda. Teisiti lahti ei saanud, kui pidi tulises vees leotama. Kaks aastat põdes, siis viidi üldse ära Tšernobõli. Pärast seda oli sant valmis, kui tahtis laualt piimaklaasi võtta, siis pidi ühe käega teist kätt toetama, muidu ei jaksanud. Küll meid on piinatud, oh sa issanda arm! Minu isa tegi vastu sügist porgandid maha...”

„Vanatädi, näita Jaanile, kus telefon on!” röögatas Margit. Vanatädi jäi vaht ja kuivatas suud.

„Näita Jaanile, kus telefon on!” karjus Margit uuesti.

„Ära karju, ma juba leidsin,” hüüdis Jaan teisest toast.

„Helista siis sinna kuradi lukuabisse, ja ruttu, enne kui ma hulluks lähen!” käsutas Margit. „Issand, milline nuhtlus! Viimane kord...”

„Kas sa lukuabi numbrit tead?”

„Ei tea! Kurat võtaks, kust ma seda teadma pean? Helista infotelefonile ja küsi! Hullumaja...”

„Rahune, palun!”

„Ma proovin.” Margit hingas paar korda sügavalt ja masseeris laupa. „Ma tõesti ei saa aru... Ausõna, viimane kord! Viimane kord!”

„Viimast korda jah,” kiitis vanatädi takka. „Nii ta on, viimast korda nägin ma Indrekut 72. aastal, siis ta oli juba kõrge ülemus, parteis ja puha. Mina küsisin, et noh, Indrek, aga tema ütles, et ta ei tohi mitte sõnagi rääkida, on andnud vaikimisvande. Noh, ja siis läks mõni aasta — juba nekroloog ajalehes. Minu ema oli siis veel elus, tema luges seda ja ütles, et näed, nimi on küll Indreku oma, aga pildi peal on täitsa võõras mees. Ja oligi, mina vaatasin siis kah, ja ega see Indrek küll ei olnud, jumala võõras inimene. Emal oli täitsa õigus!”

„Aitab nüüd!” ütles Margit. „Ma ei taha enam kuulata. Kus sul WC on? Ma käin seal ära ja siis hakkame minema. Jaan, kas said numbri?”

„Kohe!” hõikas Jaan teisest toast.

„Kemps on esikus,” kõneles vanatädi. „Käi ära jah, muidu õues — kus sa saad? Mina kohe kardan õues käia sellepärast, et kui häda tuleb, kuhu ma lähen? Vaat maal on hea, seal mine ükskõik millise põõsa taha ja tee oma häda ära, või lase kas või metsa, keegi ei keela. Meil oli suur mets, isegi põdrad elasid sees, ükskord hommikul ma läksin õue — ja põder vaatab vastu! Aga noh, kui kolhoosid tulid, siis tehti kõik maatasa!”

Jaan helistas sedaaegu infotelefonile ja sai lukuabi numbri. Vanatädi sügas selga vastu seina ja mudis käes suupühkimise rätikut.

„Ega minu kempsus vett ei tohi tõmmata,” ütles ta siis. „See paak on täitsa katki, juba kakskümmend aastat. Pole ju, kes parandab, ja ega seda vana asja pole mõtetki parandada. Vanu asju ei saagi parandada, need tuleb lihtsalt prügimäele viia, ja valmis.”

„Mida?” küsis Jaan. „Kempsus ei tohi vett tõmmata?”

„Ei tohi, ei tohi,” kordas vanatädi. „Mul on seal üks ämber, sellest võib peale kallata, kui on suuremat asja tehtud, aga tõmmata ei tohi.”

Jaan tundis millegipärast kohutavat hirmusööstu. Täiesti arusaamatul põhjusel oli tal korraga selline tunne, nagu oleks tema elu kaalul. Ta karjatas täiest kõrist:

„Margit! Jumala eest, ära tõmba vett!”

Aga oli juba hilja.

Tualetist kostis pahinat. Ja siis lendas üks valla ning Jaan jõudis veel märgata, kuidas määratsev vetevoog koos Margitiga kemmergust välja paiskub. Järgmisel hetkel olid tal endal suud-silmad vett täis, kostis mürinat ja kõrvulukustavaid raksatusi. Kui ta pärast meeletlikku rabelemist taas pinnale tõusis, puristades ning õhku ahmides, ei saanud ta aru, kas on endiselt vanatädi toas või on vesi ta juba kuhugi mujale kandnud. Vool oli igatahes ülikiire, üle tema pea vilksatasid pidevalt mingid ähmased varjud, kuid ta ei suutnud taibata, millega on tegu, kas puuokste või pilvedega. Ta märkas sorakil juustega Margitit endast mõni meeter eespool mingist lauajupist kinni hoidmas ja taamalt lähenes reformvoodi vanatädiga.

„44. aastal oli Mariel vaibakudumine pooleli, tassis siis kangasteljed kõigegega tükkis paati ja sedasi nad Rootsi läksid,” kõneles too. „Manfred võttis pool siga kaasa, et oleks midagi süüa mere peal, lapsele võtsid piima, aga siis hakkas müristama ja piim läks hapuks. Üks vanem mees hakkas sibulat koorima, pillas noa vette, kummardas, et ehk saab veel kätte — käis ise kukerpalli järele.”

Jaanil lõi laine korraks üle pea, ja kui ta silmad uuesti seletama hakkasid, oli vanatädi oma reformvoodiga temast juba mööda purjetanud.

„...kõigil olid täimütsid peas. Tulid tuppa, võtsid laualt hakklihamasina ja läksid minema, ei öelnud aitäh ega midagi,” kostis tema järjest nõrgenev hääl hämarusest. „Vaike mees oli kooliõpetaja, selle viisid õunapuu alla ja lasksid maha.”

Ja siis ei olnud enam üldse midagi kuulda.